

ליקוטים נפלאים פרשת ויגש

"ויגש אליו יהודה" (מד, יח)

על הפסוק "ויגש אליו יהודה" אומרים חז"ל כי יהודה היה מוכן להילחם ביוסף, כדי להציל את בנימין. יהודה מסר את נפשו (אפילו רק) בעבור ילד אחד, והדבר מלמדנו שיש למסור את הנפש בעבור חינוך יהודי של ילד אחד, שיתנהג כפי שראוי ליהודי לנהוג. (ליקוטי שיחות)

מניס מאה אויבים (שהרי מאה גיבורים מניסים עשרה אלפים), ואדם פשוט מניס עשרים, כמו שנתבאר. ומעתה, החשבון נפלא ומאיר: כאן היו אחד עשר שבטים, עשרה שאינם גיבורי צבא, ויהודה שהוא גיבור צבא. נמצא שיהודה רודף מאה, ועשרת אחיו כל אחד רודף עשרים, נמצאו כולם יחד מניסים שלוש מאות. לכן הביא יוסף שלוש מאות גיבורים, ועמו יחדיו הרי הם שלוש מאות ואחד ואין השבטים יכולים להניסם, ויש להם לירא! כפתור ופרח! (גנא דפלפלי)

"ידבר נא עבדך דבר באזני אדוני" (מד, יח)

על דרך הצחות, אמר יהודה ליוסף: יקום אותו העבד שרדף אחרינו וילחש לך באזנך, שהרי מי כמוהו יודע שכל דבריך עלילות המה שאין להן שחר. (מעשה ה')

"אדוני שאל את עבדיו לאמר היש לכם אב או אח" (מד, יט)

מה בעצם טען כאן יהודה? מפרש בספר 'נחמד ונעים' - 'זכרון ישראל', שהרי יוסף טען שגנבו ממנו את הגביע אשר בו הוא מנחש ויודע כל דבר. על זה אמר לו יהודה: "אתה שאלת אותנו אם יש לנו אב או אח. אם אכן הגביע עוזר לך לדעת הכל, מדוע שאלת? אלא ודאי הגביע הוא סתם גביע, אם כן קבל מאתנו תשלום והנח לנו ללכת לדרכנו".

"ויאמר בי אדוני... " (מד, יח)

דרש רבי חנוך צבי הכהן, רבה של בנדין: ניגש יהודה אל יוסף בגודל אהבה ואומר לו "בי אדוני", כאומר: הלא אתה ממש בי, בתוכי, שנינו כאיש אחד וכה נתעוררה אהבה בלבו של יוסף, "כמים הפנים לפנים", עד שהתוודע אל אחיו...

"ונאמר אל אדוני לא יוכל הנער לעזוב את אביו ועזב את אביו ומת" (מד, כב)

הקשה האבן עזרא, מדוע לא מנו חז"ל את הפסוק הלזה בין הפסוקים שאין להם הכרע, שהרי אינו מפורש כאן מי ימות בשעה שיעזוב בנימין את אביו, האם בנימין ימות או אביו יעקב. ואפשר לומר דלא קשה כלל, שבאמת כשתדייק אין כאן אפילו שום ספק על מי כיוון הפסוק, דבוודאי כיוונו גם השבטים וגם יעקב אבינו לומר על בנימין, דהיינו שאם יעזוב את בנימין את אביו ומת בנימין, שהרי אם הייתה כוונתו לומר שיעקב ימות על ידי זה בביתו מרוב הצער, איך באמת הרהיב יוסף הצדיק עוז לקרוא לבנימין, אף על פי כן, ולא חשש שמא ימות יעקב אביו מרוב צער.

"ואל יחר אפך בעבדך כי כמוך כפרעה" (מד, יח)

אפשר לבאר ענין דברי יוסף, דהנה יוסף היה רק בדבר אחד גדול מפרעה, דהיינו "בחכמת הנבואה", כי הרי ראינו שפרעה לא ידע פתרון החלומות אף שהי' בקי בחכמת האצטגנינות, שהרי לא שרתה עליו רוח אלוקים, ואי לזה אמר פרעה "הנמצא כזה איש אשר רוח אלוקים בו", דהיינו שיש בו חכמת הנבואה שהי' מתפעל מזה מאחר שלו לא הייתה חכמה אלוקית זו בנמצא. והנה איתא במס' פסחים (דף ס"ו) דכל הכועס, אם נביא הוא נבואתו מסתלקת. ממילא אתי שפיר שאמר יהודה כאן ליוסף, "ואל יחר אפך בעבדך" להיות שרוי בכעס, "כי כמוך כפרעה", שאז תיפול ממדרגת הנבואה, ולא תהי' רק כפרעה בלבד, מבלי שום גדולה ומעלה עליו... (אגרא דכלה)

ועל כרחק צריך לומר שכוונתם הייתה שבנימין ימות, דהיינו על אם הדרך, ולזה שפיר מובן למה לא חשש יוסף לכל זה, שהרי יעקב היה מבאר בפירוש סיבת סירובו לשלוח את בנימין על אם הדרך למצרים, שזה מחמת מפני שאחיו מת בדרך, ואולי גם לו יקרה אסון, וזאת היה נאה ליעקב לומר משום שחשב שמת יוסף, אולם יוסף בעצמו שידע שיוסף הצדיק לא מת, על כן לא חשש לקרוא לו על אף כל החששות של יעקב... (פורת יוסף)

"ויגש אליו יהודה" (מד, יח)

מובא בליקוט שמעוני (רמז קנ): "נכנסו לתוכחות, אמר יהודה אשלוף חרבי ואחריב חורבנות, אמר לו יוסף הלך החבל אחר הדלי, התחיל יהודה כועס שלא הבין החידה, שיגר יוסף לפרעה שישלח לו שלוש מאות גיבורים". ויש ליתן טעם, מדוע ביקש יוסף להטיל מוראו דווקא בשלוש מאות? ונראה לבאר בדרך פלפול: דהנה איתא בפרשת בחוקותי (ויקרא כו, ח): "ורדפו מכם חמישה מאה, ומאה מכם רבבה ירדפו ונפלו אויביכם לפניכם לחרב". והקשה רש"י, דאין החשבון עולה יפה, דאם חמישה מניסים מאה נמצא שהאחד מניס עשרים, וא"כ מאה מניסים אלפיים ולא רבבה. ויעוין בשפתי חכמים שביאר, שתחילת הפסוק עוסק באדם החלש שבך, היינו אנשים שאינם גיבורי צבא והם יניסו חמישה מאה, אבל סוף הפסוק בגיבורי צבא מדבר שיניסו מהם מאה רבבה. נמצאנו למדים שגיבור אחד

"כי עבדך ערב את הנער מעם אבי לאמור אם לא אביאנו אליך וחטאתי לאבי כל הימים" (מד, לב)

"אני נתקשרתי בקשר חזק להיות מנודה בשני עולמות" (רש"י). וצריך עיון כי לכאורה הרי לא ערב יהודה בעד יעקב רק על עולם הבא ולא על העולם הזה, וכמו שכתוב (מג, ט) "וחטאתי לך כל הימים" ופירש"י שהכוונה על הימים הבאים בעולם הבא, ולמה אם כן הזכיר כאן שערב יהודה עצמו בעד ב' העולמות.

ליקוטים נפלאים פרשת ויגש

כך שהיו בטוחים של מעשיהם עפ"י רוח הקודש ומן השמים מסכימים.

והנה, הם רואים את יוסף בגדלותו ובהתגשמות חלומותיו! זו תוכחה שאין לעמוד בפניה, כי בעצם הם רואים שאין לסמוך על רוח הקודש! ולא על הסכמה מן השמים! מדוע?

הגמרא (מכות דף י') קובעת כלל: בדרך שאדם רוצה לילך מוליכין אותו. לפי טעותו וחטאו, משום שהוא בעל הבחירה והוא הקובע לפי בחירתו את הדרך בה ילך ואין מעכבין אותו מן השמים.

באותו רגע בו האחים גילו את האמת, הם עשו חשבון נפש והבינו שנקודה חבויה של קנאה ושנאה קיננה בנפשם בדקי דקות והיא זו שקלקלה את השורה והטעתה את השכל לדון בטעות ובדרך שהם רצו לילך בה הוליכו אותם מן השמים.

והתורה לא בשמים היא! והאמת מארץ תצמח, מלב האדם עצמו, שימצא את לבבו נכון לפני ה', טהור מכל מידה רעה שעלולה להטעותו.

מסיים הגאון את דבריו: "ומעתה מה נענה אנחנו? אנו איננו מסתמכים על רוח הקודש ולא על הסכמה מן השמים. כולנו מופעלים ממידות ורצונות. נחפשה דרכינו ונחקורה, מה הלימוד שיש לנו כערכנו מפרשה זו".

"ויאמר יוסף אל אחיו אני יוסף העוד אבי חי ולא יכלו אחיו לענות אותו כי נבהלו מפניו" (מה, ג)

כל המפרשים עומדים על פשר דברי יוסף בשאלו העוד אבי חי, הרי כבר שאלם על כך. עוד יש לדייק שהיה הכתוב צריך לומר שנבהלו ממנו, ומהו נבהלו מפניו? מבאר בספר "ילקוט הלוי" עפ"י דברי חז"ל שזיו איקונין של יוסף היה דומה ליעקב אבינו. וזה שאמר יוסף לאחיו, 'אני יוסף' והרי פני דומים לאבי, ואם אין אתם משימים לבכם לכך, אולי הסיבה היא מפני שאבי כבר אינו בחיים, ואם כן תאמרו לי נא 'העוד אבי חי'. והשבטים, כעת אכן שמו לבם לכך שהוא דומה לאביהם ונתביישו מכך שלא שמו לבם לכך עד עתה וזהו שאמר הכתוב, 'ולא יכלו אחיו לענות אותו כי נבהלו מפניו'. (ילקוט האורים)

"וישבת בארץ גושן והיית קרוב אלי" (מה, י)

הרי יוסף לא היה גר בגושן, אם כן מהו 'והיית קרוב אלי'. אלא שבפרשת וישב כשהיה יוסף עם אחיו ביחד, היה מה שהיה ונגרם פירוד לבבות, לכן בכדי להיות קרוב לאחיו, ישב רחוק מהם... כמו שאומרים 'ניפגש ביום טוב ובחתונות ואז נהיה מאוד קרובים ואהובים'. כמו שאמר שלמה המלך 'הוקר רגליך מבית רעך'. (בשם רבי מאיר מפרמישלאן)

ואפשר לומר, שכשיהודה דיבר עם יעקב עצמו לערוב לפניו לא הזכיר כלל מענייני העולם הזה, כי ידע בנפשו היטב שהעולם הזה אינו חשוב כלל אצל יעקב ולא יהיה נחשב אצלו לעירבון מאומה, ולכך לא התחייב לו רק העולם הבא, אבל כאן לפני המלך "הגוי" הזה, הרי אם יאמר ויספר לו אודות עירבון עולם הבא, לא יבין במה מדובר, ויהיה לשחוק בעיניו, על כן הוסיף להזכיר גם העולם הזה. (שו"ת איתן האזרחי)

"ולא עמד איש אתו בהתוודע יוסף אל אחיו" (מה, א)

לאחר שאמר יוסף הוציאו כל איש מעלי, מובן שלא עמד איש אתו, מדוע אם כן נכפל ונאמר "ולא עמד איש אתו". אלא באה התורה לומר לא עמד איש אתו, רוצה לומר "איש" - בשר ודם לא עמד, אך עמד מישהו אחר מעל יוסף להצילו, הוא המלאך גבריאל הנקרא "איש", המלווה אותו בכל הדרך, וכדברי חכמינו ז"ל במדרש שהאחים ביקשו להורגו, ובא מלאך גבריאל ופיזר אותם בארבע פינות הבית. (מרגלית יקרה)

"אני יוסף" (מה, ג)

כשאומרים לאדם "אתה אשם!" זו לא תוכחה. תוכחה זה מלשון הוכחה. להוכיח. לומר לשני את האמת. כשיוסף אומר להם מתוך בכי "אני יוסף"! הייתה כאן תוכחה נוראה: 22 שנים הם חיו בטעות ובדמיונות כיצד יוסף נראה, מה יוסף עושה. הם חיפשו אותו במקומות הנחותים ביותר במצרים, בשווקים. כי הם גזרו עליו מוות ולא העלו בדעתם שכל מה שקורה להם זה יוסף.

לעתיד לבוא יבוא הקב"ה ויוכיח לכל אחד לפי "מה שהוא". וכאשר יתברר לאדם שחיוו היו מושגתים על טעויות ודמיונות, אין לך בושה גדולה מזו.

באותן פעולות שהן לא בדיוק שיא הכשרות ואדם עוטר אותן במעטפה צדקנית "לשם שמים", שם צריך האדם לשאול את עצמו האם פעולות אלו יעמדו במבחן "אני יוסף" = מבחן יום התוכחה.

"אני יוסף" (מה, ג)

יוסף פורץ בבכי "ולא יכלו אחיו לענות אותו כי נבהלו מפניו". אומר אבא כהן ברדלא במדרש: "אוי לנו מיום הדין, אוי לנו מיום התוכחה: בלעם חכם של גויים לא יכול לעמוד בתוכחתה של אתונו. יוסף קטנן של שבטים היה ולא היה יכולים לעמוד בתוכחתו. לכשיבוא הקב"ה ויוכיח כל אחד ואחד לפי מה שהוא על אחת כמה וכמה".

ולכאורה: מה הוכיח יוסף את אחיו? הרי אדרבה, הוא מסביר להם שלא כדאי להם להתעצב על המכירה, "כי למחיה שלחני אלוקים לפניכם". אז ממה הם נבהלו האחים?

מיישב זאת הגאון רבי אייזיק שר זצ"ל בדברים נוקבים: האחים היו בטוחים שכל מעשיהם אמת וצדק, ולא עוד אלא ששיתפו את הקב"ה וצירפו אותו למנינם בפוסקם את דינו של יוסף.